

Algemeen beschouwd is een advies tot zittenblijven (lager onderwijs) of een C-atteest of B-atteest (secundair onderwijs) een curatieve of remediërende maatregel voor leerlingen die op het einde van het schooljaar onvoldoende beantwoorden aan de vooropgestelde eisen. Het advies of atteest wordt bepaald door de school. Zittenblijven betekent dat de niet-geslaagde leerling in het volgende schooljaar in hetzelfde leerjaar zit als in het voorgaande schooljaar (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2011).

De concepten “zittenblijven” en “schoolse vertraging” zijn niet helemaal hetzelfde. De meeste Vlaamse leerlingen zitten in een bepaald leerjaar. Bij dat leerjaar hoort een “normale” of “wenselijke” leeftijd. Door de combinatie van het geboortjaar van een leerling met het leerjaar waarin hij/zij tijdens een bepaald schooljaar zit, kunnen we bepalen of de leerling op leeftijd zit of niet. Leerlingen die op leeftijd zitten, zijn normaalvorderende leerlingen. Leerlingen die niet op leeftijd zitten, kunnen voorsprong hebben of een of meerdere jaren “vertraging”. Schoolse vertraging is meestal het gevolg van zittenblijven, maar er zijn ook andere oorzaken mogelijk zoals ziekte of verlate instap (bijvoorbeeld in het geval van anderstalige nieuwkomers). Leerlingen kunnen ook schoolse vertraging oplopen via een schakelklas, een speelleerklas of een individuele leerlijn. Zulk traject is geen zittenblijven in strikte zin omdat de leerling niet volledig het voorgaande leerjaar herhaalt. Kortom, niet alle leerlingen met schoolse vertraging zijn zittenblijvers (geweest).

Zittenblijven is een vanzelfsprekende onderwijspraktijk in Vlaanderen. Het blijkt een gebruikelijke remedie om de diversiteit aan niveaus binnen de klas te reduceren. Zittenblijven is ingeburgerd in heel wat landen (Nederland, Duitsland, Luxemburg, Frankrijk, Spanje en Portugal). Maar in heel wat andere landen komt zittenblijven niet of nauwelijks voor (Groot-Brittannië, Polen, Hongarije, Slovenië, Estland, Zweden, Noorwegen, IJsland en Finland). Voor meer informatie over het zittenblijven in verschillende Europese landen verwijzen we naar de studie van Eurydice (2011).

Zittenblijven: praktijken en overtuigingen in het Vlaams onderwijs

*Bieke De Fraine, Mieke Goos, Georges Van Landeghem,
Goedroen Juchtmans en Anneloes Vandenbroucke*

Dit artikel is gebaseerd op OBPWO 10.02 “Zittenblijven in vraag gesteld” in opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (Juchtmans, Goos, Vandenbroucke, & De Fraine, 2012). Deze studie liep van maart 2011 tot februari 2012. De vier grote doelstellingen van de studie waren: (1) het in kaart brengen van actuele praktijken en visies rond zittenblijven in Vlaanderen, (2) het bestuderen van de effecten van zittenblijven, (3) het vergelijken van het Vlaamse onderwijssysteem met een onderwijssysteem met weinig zittenblijvers, in casu Zweden en (4) het formuleren van beleidsadviezen. De studie was in de eerste plaats gericht op het zittenblijven in het basisonderwijs, en in beperkte mate op het zittenblijven in het secundair onderwijs. Enkele onderzoeksresultaten werden ook gepresenteerd op de studiedag “100 jaar keuzes en kansen” op 15 mei 2012¹.

Tabel 1: Percentage zittenblijvers in het gewoon lager onderwijs (2009-2010)

	Gemiddeld	Jongens	Meisjes	Belgische nationaliteit	Vreemde nationaliteit
1e leerjaar	7.10	7.48	6.71	6.57	15.31
2e leerjaar	4.03	3.78	4.28	3.72	8.74
3e leerjaar	2.45	2.32	2.57	2.24	5.72
4e leerjaar	1.79	1.76	1.83	1.61	4.72
5e leerjaar	1.44	1.48	1.40	1.29	3.97
6e leerjaar	0.34	0.36	0.32	0.24	2.15
Alle leerjaren	2.93	2.95	2.91	2.68	7.07

Uit het statistisch jaarboek 2009-2010 (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2011). In deze percentages zijn de leerlingen uit methodescholen niet meegerekend, omdat leerlingen in deze scholen niet altijd per leerjaar geregistreerd worden.

Tabel 2: Percentage zittenblijvers in het gewoon secundair onderwijs (2009-2010)

	Gemiddeld	Jongens	Meisjes	Belgische nationaliteit	Vreemde nationaliteit
1e leerjaar SO	3.34	3.94	2.72	3.07	9.26
2e leerjaar SO	4.30	4.81	3.76	4.04	9.30
3e leerjaar SO	7.36	8.87	5.76	7.10	12.48
4e leerjaar SO	6.59	8.29	4.79	6.47	9.07
5e leerjaar SO	9.16	11.55	6.70	9.07	11.24
6e leerjaar SO	3.63	5.00	2.27	3.57	5.19
Alle leerjaren	5.77	7.15	4.36	5.60	9.61

Uit het statistisch jaarboek 2009-2010 (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2011).

Tabel 3: Percentage leerlingen naar onderwijspositie op 6, 8 en 11 jaar (geboren in 1995)

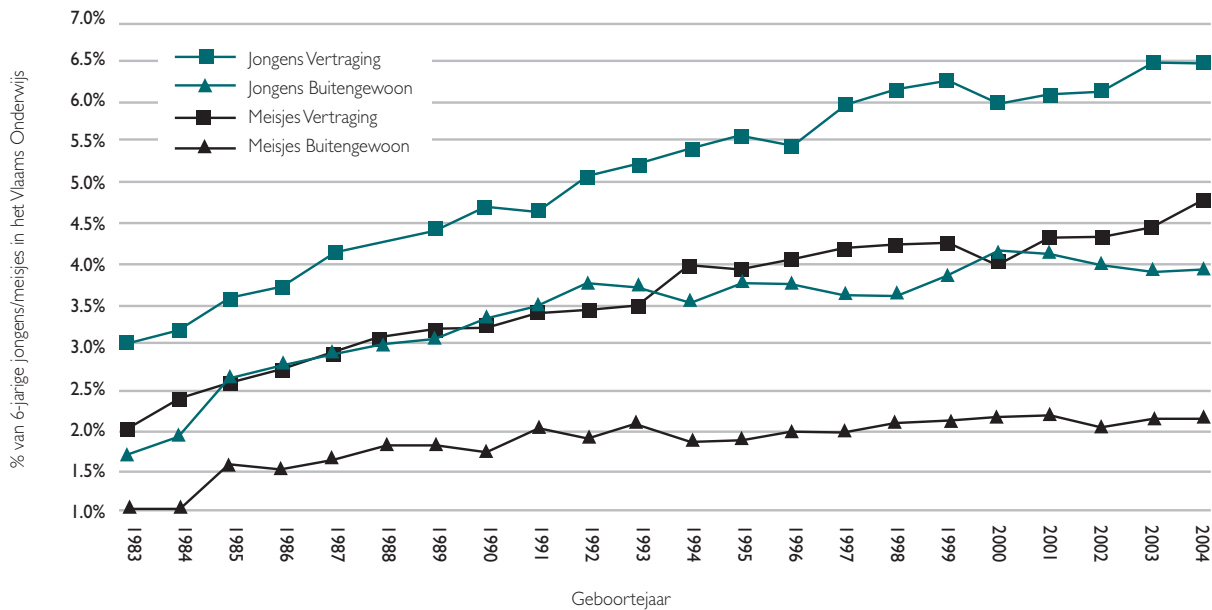
	Jongens			Meisjes		
	6 jaar 2000-2001	8 jaar 2002-2003	11 jaar 2005-2006	6 jaar 2000-2001	8 jaar 2002-2003	11 jaar 2005-2006
Voorsprong	0.8	1.0	1.1	1.0	1.1	1.1
Op leeftijd	89.7	78.1	73.2	93.1	82.1	77.4
1 jaar vertraging	5.6	13.8	14.7	4.0	12.5	13.9
> 1 jaar vertraging	0.0	0.8	2.1	0.0	0.6	1.9
Buitengewoon onderwijs	3.9	6.2	8.9	1.9	3.7	5.7
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Zittenblijven komt vooral voor in het eerste leerjaar van het lager onderwijs (zie tabel 1) en in het derde, vierde en vijfde leerjaar van het secundair onderwijs (zie tabel 2). In het eerste leerjaar basisonderwijs is 7.10% (1 op 14) van de leerlingen een zittenblijver. Dit percentage betekent dat van alle leerlingen die in 2009-2010 in het eerste leerjaar gewoon onderwijs zaten, 7.10% het vorige schooljaar (2008-2009) ook al in het 1e leerjaar zat.

In het lager onderwijs blijven jongens ongeveer even vaak zitten als meisjes. In het secundair onderwijs blijven jongens vanaf het derde jaar opmerkelijk vaker zitten dan meisjes. Verder blijven leerlingen met een vreemde nationaliteit dubbel zo vaak zitten als leerlingen met een Belgische nationaliteit, zowel in het lager als het secundair onderwijs. Er zijn verschillen tussen de onderwijsvormen wat betreft het zittenblijven. Leerlingen doen hun jaar vaker over in het KSO, TSO en BSO dan in het ASO.

Zittenblijven leidt tot schoolse vertraging. Sommige leerlingen blijven bovendien meer dan een keer zitten, zodat ze meer dan een jaar vertraging oplopen. De cijfers in tabel 3 verduidelijken hoe één cohorte leerlingen (geboren in 1995) tijdens hun onderwijsloopbaan "gesortteerd" worden. Op zesjarige leeftijd, in schooljaar 2000-2001, zouden deze leerlingen normaal gezien in het eerste leerjaar moeten zitten. Toch zit slechts 89.7% van de jongens en 93.1% van de meisjes op leeftijd. Er zijn nog heel wat kinderen die in de kleuterschool zitten: 5.6% van de jongens en 4.0% van de meisjes. Twee jaar later, in schooljaar 2002-2003, zijn de percentages leerlingen op leeftijd verder gedaald. Er zijn duidelijke stijgingen in het percentage kinderen met een jaar vertraging (13.8% bij de jongens en 12.5% bij de meisjes). Deze leerlingen zitten in het tweede leerjaar, terwijl ze volgens hun geboortear jaar eigenlijk in het derde leerjaar zouden moeten zitten. Tabel 3 toont ook een duidelijke stijging in het percentage leerlingen dat naar het buitengewoon onderwijs gaat. Van alle 8-jarige jongens geboren in 1995 zit maar liefst 6.2% in het buitengewoon onderwijs. Wanneer ze de leeftijd van 11 jaar bereiken (februari 2006), is dat cijfer gestegen tot 8.9%. Wanneer de meisjes geboren in 1995 de

Figuur 1: Percentage 6-jarige jongens en meisjes die vertraagd zijn of in het buitengewoon onderwijs zitten, volgens geboortear



leeftijd van 8 jaar bereikt hebben, zit 3.7% van hen in het BLO en op 11-jarige leeftijd is dat gestegen tot 5.7%. Van de 11-jarige jongens zit slechts 73.2% op leeftijd, namelijk in het zesde leerjaar. Bij de 11-jarige meisjes zit 77.4% op leeftijd. Op 11-jarige leeftijd heeft 2.1% van de jongens en 1.9% van de meisjes meer dan een jaar vertraging.

Daarnaast blijkt ook dat deze cijfers een stijgende tendens kennen, zowel voor het percentage vertraagde leerlingen als voor het percentage leerlingen in het buitengewoon onderwijs (zie figuur 1). Bij de jongens geboren in 1983 zat op 6-jarige leeftijd 1.8% in het buitengewoon onderwijs en 3.1% zat nog in de kleuterklas (i.p.v. het eerste leerjaar). Bij de jongens geboren in 2004 zijn die percentages gestegen tot respectievelijk 4.0% in het buitengewoon onderwijs en 6.5% met vertraging. Het percentage vertraagde 6-jarige meisjes steeg van 2.0% (cohort 1983) tot 4.8% (cohort 2004). Het percentage 6-jarige meisjes in het buitengewoon onderwijs steeg van 1.1% (cohort 1983) tot 2.2% (cohort 2004).

Er zijn enkele mogelijke verklaringen voor de stijging in het percentage vertraagde 6-jarige leerlingen. Ten eerste is het mogelijk dat ouders er steeds vaker zelf voor kiezen om hun kind nog een jaar extra in het kleuteronderwijs te houden. Ten tweede is het mogelijk dat

er meer aandacht is gekomen voor de overgang van het kleuteronderwijs naar het lager onderwijs (o.a. schoolrijpheidstesten), zodat scholen vaker adviseren om de overstap naar het lager onderwijs uit te stellen. Ten derde is het denkbaar dat de lat steeds hoger komt te liggen, waardoor een groter percentage kinderen beschouwd wordt als “niet schoolrijp”. Ten slotte kan de stijgende tendens te maken hebben met een grotere groep anderstalige leerlingen die vaker een bijkomend jaar kleuteronderwijs volgen als extra “taalbad”.

Overtuigingen rond zittenblijven in Vlaanderen

Hoe komt het dat de percentages zittenblijvers in Vlaanderen zo hoog liggen? Een recent rapport (Eurydice, 2011) geeft hiervoor twee verklaringen. Ten eerste zijn de meeste leraren en scholen ervan overtuigd dat zittenblijven een zinvolle aanpak is voor bepaalde leerlingen. Ten tweede bezitten leraren en scholen de controle over het beslissingsproces. Hierdoor kunnen zij hun overtuiging pro zittenblijven ook in de praktijk omzetten.

De algemene overtuiging over de zinvolheid van het zittenblijven blijkt onder meer uit het SIBO-onderzoek². In

deze grootschalige studie vroegen de onderzoekers aan een grote groep leraren en directeurs basisonderwijs om stellingen over zittenblijven te beoordelen. Vlaamse leraren staan gemiddeld genomen vrij positief ten opzichte van zittenblijven. Ook directeurs basisonderwijs beschouwen zittenblijven doorgaans als een zinvolle maatregel. Toch blijken er ook verschillen te bestaan tussen leraren onderling en tussen directies. Niet alle leraren of directeurs zijn het er dus mee eens dat zittenblijven een zinvolle maatregel is. Er zijn ook verschillen tussen scholen. In sommige scholen zijn leraren eerder pro zittenblijven, in andere scholen eerder contra zittenblijven. Vooral leraren uit het eerste en tweede leerjaar blijken voorstanders van zittenblijven. Niet toevallig zijn de percentages zittenblijvers het grootst in het eerste en tweede leerjaar (zie tabel 1). Overtuiging en praktijk lijken hier dus dicht bij elkaar te liggen. Daarnaast oordelen leraren die lesgeven in een graadklas doorgaans minder positief over zittenblijven.

Wie beslist of een leerling zijn jaar moet overdoen?

In het secundair onderwijs en het hoger onderwijs is er een duidelijke regelgeving over de bevoegdheden van het delibererend orgaan en over de beroepsprocedu-



Foto: Jan Hutschig

res. In het basisonderwijs echter bestaat er onduidelijkheid over wie er beslist over zittenblijven. Het decreet basisonderwijs bevat geen expliciet uitgewerkte regeling over wie - de ouders of de school - finaal beslist. Sommige juristen interpreteren dit gebrek aan decreetaal omkaderde rechtsbescherming als een aanwijzing dat de ouders van de leerling de eindbeslissing nemen. Andere juristen daarentegen geven aan dat het beslissingsrecht bij de school ligt, met uitzondering van enkele specifieke situaties zoals de overgang van kleuteronderwijs naar basisonderwijs. Veel scholen nemen - uit voorzorg - in hun schoolreglement uitdrukkelijk op dat de school het laatste woord heeft bij de beslissing om een leerling al dan niet te laten overgaan naar het volgende leerjaar. Meer informatie over deze juridische discussie vindt u in de bijdragen van Verbeeck (2012), Pletinck (2012) en Deridder (2012) in het Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid van januari 2012.

Wie krijgt het advies om te blijven zitten?

Niet alle leerlingen met leerachterstand krijgen een advies zittenblijven of een C-attest. Andere adviezen (bijvoorbeeld buitengewoon onderwijs) of attesten (bijvoorbeeld B-attest) zijn eveneens mogelijk. Dat men bij de ene leerling voor zittenblijven kiest en bij de andere voor een ander advies of attest, hangt af van het profiel van de leerling.

Leerlingen die volgens de scholen eigenlijk de capaciteiten bezitten om de leerstof aan te kunnen, maar toch leerachterstand hebben, hebben de grootste kans op zittenblijven. Men spreekt dan vaak over kinderen die nog niet klaar zijn voor de overstap naar het volgende leerjaar. In de derde kleuterklas gaat het om kinderen die men beschouwt als nog niet schoolrijp. Het kan ook gaan om anderstalige kinderen die

het Nederlands nog niet voldoende beheersen. Zittenblijven biedt deze leerlingen extra tijd om de basisleerstof alsnog te verwerven. Ook op sociaal-emotioneel vlak zou zittenblijven een verademing zijn. Met zittenblijven bekomen school en leerlingen dus bijkomende tijd om zich voor te bereiden op de volgende stap in het leertraject.

Scholen blijken er wél van overtuigd dat zittenblijven niet zinvol is voor leerlingen met een laag IQ of leerlingen met een leer- of gedragsstoornis (dyslexie, ADHD...). De oorzaak van hun leerachterstand is immers eerder permanent en niet op te lossen door extra tijd alleen.

Er is wel veel onzekerheid over het adviseren van leerlingen die zwak presteren zonder bewijs van laag IQ, leerstoornis of gedragsstoornis. Dit zijn vaak de leerlingen waar scholen moeilijk blijf mee weten. Bij deze leerlingen wordt vaak getwijfeld tussen verschillende

adviezen. Het gevolg is een brede waaijer aan adviezen en attesten voor leerlingen met dit profiel.

Opvolging van de zittenblijvers in het bisjaar

Je kan zittenblijven soms vergelijken met het herhalen van een behandeling die eerder al niet bleek aan te slaan. In sommige scholen herhalen de zittenblijvers eenvoudigweg alle leerstof nogmaals tijdens hun bisjaar. In andere scholen wordt er bijvoorbeeld een selectie gemaakt van de leerstof of krijgen de bidders andere opdrachten.

Analyses op de SiBO-gegevens duiden aan dat vooral leerlingen die op jonge leeftijd blijven zitten, tijdens het bisjaar kunnen genieten van extra ondersteuning of een specifieke didactische aanpak in de klas. In de 3e kleuterklas en het 1e leerjaar bleek zittenblijven vaak gecombineerd te worden met een reeks andere maatregelen. Vanaf het 2e leerjaar daalt het percentage bidders dat een specifieke aanpak kreeg in de klas en/of extra ondersteuning op school of buitenschools. Voor ongeveer de helft van de oudere leerlingen kwam het zittenblijven neer op loutere herhaling en werd zittenblijven ingezet als de enige vorm van remediëring.

In de onderzochte scholen bleek doorgaans geen gestructureerd plan van aanpak te bestaan voor de aanpak van

zittenblijvers tijdens het bisjaar. Dit komt volgens verschillende directeurs en leraren omdat men de zittenblijver het liefst als een "gewoon" kind wil behandelen in plaats van het kind een speciale behandeling te geven. Men wil het kind de tijd gunnen om te rijpen of de leerachterstand in alle rust op te halen. De scholen hopen dat een jaar extra tijd en herhaling voldoende zijn voor het wegwerken van de leerachterstand.

Effecten van zittenblijven

De effecten van zittenblijven op het cognitief en niet-cognitief functioneren van kinderen zijn al uitgebreid bestudeerd, in verschillende landen. Hattie (2009) bijvoorbeeld bespreekt een aantal meta-analyses over zittenblijven die allemaal wijzen op negatieve effecten op prestaties. Echter, de meeste studies hebben te kampen met methodologische beperkingen. In onze studie maakten we een systematisch overzicht van recente, degelijke studies naar de effecten van zittenblijven in het basis- en/of secundair onderwijs. We hanteerden drie selectiecriteria voor inclusie van een studie in dit literatuuroverzicht.

Ten eerste moest de studie effecten nagaan van zittenblijven op minstens een van volgende drie uitkomstvariabelen: (a)

schoolse prestaties, (b) psychosociaal functioneren (sociale vaardigheden, welbevinden op school, populariteit, motivatie, gedrag in de klas...), (c) de verdere schoolloopbaan (overgang naar buitengewoon onderwijs, voortijdig schoolverlaten...). Ten tweede moest de studie gebruikmaken van een quasi-experimentele methode. Dit zijn analysetechnieken frequent toegepast binnen econometrie en biostatistiek die het mogelijk maken om zittenblijvers op een goede manier te vergelijken met doorstromers. Ten derde moest het gaan om longitudinale studies die leerlingen op langere termijn volgen en bijvoorbeeld niet enkel het bisjaar in kaart brengen.

We selecteerden zowel studies die leerjaarvergelijkingen toepassen als studies die leeftijdsvergelijkingen toepassen. Bij **leerjaarvergelijkingen** worden zittenblijvers vergeleken met leerlingen die in hetzelfde leerjaar zitten en die dus een jaar jonger zijn. Zittenblijvers hebben een hogere dosis onderwijs gekregen dan hun jongere leerjaargenoten. Bij **leeftijdsvergelijkingen** worden zittenblijvers met hun leeftijdsgenoten vergeleken, ongeacht het leerjaar waarin ze zitten. Zittenblijvers hebben een even grote "dosis" onderwijs gekregen (uitgedrukt in jaren onderwijs), maar omdat de doorgestroomde leeftijdsgenoten in een hoger leerjaar zitten, hebben zij al meer leerstof gezien.

We selecteerden vooral studies naar effecten van zittenblijven op prestaties. Er waren veel minder goede studies voorhanden die kijken naar de effecten op psychosociaal functioneren en de schoolloopbaan.

Studies op basis van leerjaarvergelijkingen tonen aan dat zittenblijvers tijdens het bisjaar beter presteren in vergelijking met hun jongere leerjaargenoten die een even groot risico hadden om te blijven zitten maar toch mochten overgaan naar het volgende leerjaar, ongeacht of ze al dan niet extra ondersteuning kregen. Maar, dit positief effect blijkt van korte duur: doorheen de tijd (i.e., wanneer zittenblijvers met nieuwe leerstof geconfronteerd worden) verkleint hun voorsprong of verdwijnt het zelfs volledig.

Studies op basis van leeftijdsvergelijkingen wijzen uit dat zittenblijvers even goed of zelfs beter zouden gepresteerd hebben



in wiskunde en taal, als ze zouden overgegaan zijn naar het volgende leerjaar; zowel op korte termijn (in het bisjaar) als op langere termijn. De achterstand van zittenblijvers wordt weliswaar beperkt wanneer er allerlei ondersteunende maatregelen genomen worden (zomerschool, kleine klas, extra leesinstructie...), al verdwijnt het positieve effect van zulke maatregelen doorgaans na een jaar. Wat betreft de effecten van zittenblijven op prestaties in het secundair onderwijs, zijn de resultaten gemengd.

De effecten van zittenblijven op het psychosociaal functioneren van leerlingen zijn nog onvoldoende onderzocht. Eén recente Vlaamse studie op basis van leerjaarvergelijkingen toont aan dat zittenblijvers gedurende ten minste een gedeelte van hun basisschooltijd minder populair zijn onder leeftijdsgenoten, meer hyperactief-afleidbaar gedrag vertonen, asociaal gedrag vertonen, minder zelfstandig werken in de klas, minder graag naar school gaan en minder zelfvertrouwen hebben in vergelijking met hun jongere, gelijkaardige leerjaargenoten (Goos et al., 2011). Voor agressief gedrag werden geen significante verschillen gevonden.

Wanneer leerlingen die zijn blijven zitten in het basisonderwijs, vergeleken worden met leeftijdsgenoten in een hoger leerjaar, vinden twee Amerikaanse studies geen of positieve psychosociale effecten van zittenblijven en een Vlaamse studie vindt eerder negatieve effecten. Hong en Yu (2008) en Wu, West, en Hughes (2010) geven aan dat zittenblijven niet schadelijk is voor het sociaal

zelfconcept of de kans op gedragsproblemen. Maar zittenblijven blijkt wel gunstig voor het academisch zelfconcept³, het internaliserend probleemgedrag en de sociale aanvaarding. De analyses van Goos en collega's (2011) echter geven aan dat zittenblijven in het Vlaams onderwijs eerder negatief is voor de psychosociale ontwikkeling van leerlingen. Gedurende ten minste een periode in de basisschool zouden zittenblijvers populairder geweest

leerjaar in plaats van te zijn blijven zitten. Voor agressief en asociaal gedrag waren er geen effecten van zittenblijven. Deze tegenstrijdige resultaten geven aan dat er meer degelijk onderzoek nodig is naar de effecten van zittenblijven op het psychosociaal functioneren van leerlingen.

De studies naar effecten van zittenblijven in het basisonderwijs op de verdere schoolloopbaan geven gemengde, maar

toch eerder negatieve effecten. Zittenblijvers hebben bijvoorbeeld een hogere kans op het veranderen van school en het overgaan naar buitengewoon onderwijs. In het secundair onderwijs is er een hogere kans op voortijdig schoolverlaten bij de zittenblijvers.

Aanbevelingen

Een van de belangrijke conclusies uit deze studie is dat er meer degelijk onderzoek nodig is naar zittenblijven en dan vooral naar de effecten op het psychosociaal functioneren van leerlingen. Er is eveneens onvoldoende onderzoek naar de effecten van zittenblijven en van doorstromen op de medeleerlingen.

De andere belangrijke conclusie is dat zittenblijven niet zo gunstig is voor de prestaties, terwijl de

meeste Vlaamse leraren en directeurs overtuigd zijn van het tegendeel. We willen er daarom voor pleiten om zittenblijven meer in vraag te gaan stellen. We willen scholen, leraren en CLB-medewerkers oproepen om voorzichtig om te



Foto: José Warletta

zijn, minder hyperactief-afleidbaar gedrag vertoond hebben, meer zelfstandig gewerkt hebben in de klas, liever naar school gegaan zijn en meer zelfvertrouwen gehad hebben, als ze toch hadden mogen overgaan naar het volgende

springen met zittenblijven. In Antwerpen is men alvast van start gegaan met het project "Samen tot aan de meet" waarin scholen experimenteren met alternatieven voor zittenblijven (zie Juchtmans et al., 2011; Juchtmans et al., 2012 en een bespreking van het eerste boek in dit Caleidoscoopnummer).

Maar om de overtuigingen van leraren en directeurs te wijzigen zal er meer nodig zijn dan het aanbieden van informatie over de negatieve effecten van zittenblijven. Die overtuigingen (teacher beliefs) zijn hardnekkig en moeilijk om te buigen. Er zijn daarvoor geen succesrecepten, onder meer omdat elke leerkracht zijn/haar persoonlijk interpretatiekader heeft. Dit persoonlijk interpretatiekader is het geheel van cognities dat fungeert als een bril waardoor leerkrachten hun beroepsituatie waarnemen, er betekenis aan geven en erin handelen (Kelchtermans, 2002). Juchtmans et al. (2011) stellen voor om twee acties uit te voeren op school: eerst een beginanalyse en daarna een vormingsmoment. De **beginanalyse** heeft als doel om de praktijk en de schoolcultuur rond zittenblijven aan de oppervlakte te brengen. Het voorgestelde **vormingsmoment** is een combinatie van informatie over de effecten van zittenblijven en ruimte voor discussie. Naarmate er meer Antwerpse scholen experimenteren met leertrajecten zonder zittenblijven, zal dat goede praktijkvoorbeelden opleveren en informatie over de randvoorwaarden, de eventuele problemen en de effecten van zulk project.

CLB-medewerkers worden soms betrokken bij beslissingen over al dan niet zittenblijven en soms ook bij het zorgbeleid op school. De rol van de CLB-medewerker kan verschillen van school tot school. In sommige secundaire scholen zijn de CLB-medewerkers niet aanwezig op de delibererende klassenraad, in andere scholen wél. De CLB-medewerker kan vanuit zijn/haar positie een stimulerende rol spelen in het zorgbeleid op school. Hij/zij kan scholen uitdagen om het zittenblijven in hun school in kaart te brengen, en om te discussiëren over de zinvolheid van zittenblijven. Hij/zij kan door prikkelende vragen de scholen aanzetten tot nadenken en tot handelen. Dit kunnen vragen zijn zoals "Welk traject volgen we bij de advisering van de overstap van het

kleuteronderwijs naar het lager onderwijs?", "Krijgen leerlingen die het eerste leerjaar overdoen, een specifieke begeleiding tijdens het bisjaar?", "Op welke manier worden ouders betrokken wanneer hun kind zwak presteert?" en "Waarom adviseren we om het bisjaar te doen in de parallelklas, bij een andere leerkracht?". Het in vraag stellen van bepaalde tradities en evidenties is het - weliswaar beperkte - begin van verandering.



Referenties

- DERIDDER, J. (2012). Meester; mag ik overgaan, ja of nee? Zittenblijven in het basisonderwijs: wie beslist? *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid*, 3-4, 273-278.
- EURYDICE (2011). *Grade retention during compulsory education in Europe: Regulations and statistics*. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- GOOS, M., VAN DAMME, J., ONGHENA, P., & PETRY, K. (2011). *First-grade retention: Effects on children's academic and psychosocial growth throughout primary education*. SSL-rapport 33. Leuven: Steunpunt SSL.
- HATTIE, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.
- HONG, G., & YU, B. (2007). Early-grade retention and children's reading and math learning in elementary years. *Educational evaluation and policy analysis*, 29(4), 239-261.
- JUCHTMANS, G., BELFI, B., DE FRAINE, B., GOOS, M., KNIPPRATH, H., VANDENBROUCKE, A., & VERBEECK, B. (2011). *Samen tot aan de meet. Alternatieven voor zittenblijven*. Antwerpen: Garant.
- JUCHTMANS, G., FRANCK, E., DE ROOVER, K., VANDENBROUCKE, A., KNIPPRATH, H., & HUYBRECHTS, J. (2012). *Samen tot aan de meet. Inspiratieboek*. Antwerpen: Garant.
- JUCHTMANS, G., GOOS, M., VANDENBROUCKE, A., & DE FRAINE, B. (2012). *Zittenblijven in vraag gesteld. Een verkennende studie naar nieuwe praktijken voor Vlaanderen vanuit internationaal perspectief. OBFWO-project 1.0.02 Eindrapport*. KU Leuven.
- KELCHTERMANS, G. (2002). *Reflectief ervaringsleren voor leerkrachten*. Mechelen: Wolters Plantyn.
- PLETINCK, B. (2012). Zittenblijven: wie beslist? *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid*, 3-4, 272-273.
- VERBEECK, B. (2012). 'Zittenblijven' in het basisonderwijs: een juridische anomalie? *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid*, 3-4, 270-272.
- VLAAMS MINISTERIE VAN ONDERWIJS EN VORMING (2011). *Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs*. Schooljaar 2009-2010.
- WU, W., WEST, S. G., & HUGHES, J. N. (2010). Effect of grade retention in first grade on psychosocial outcomes. *Journal of educational psychology*, 102(1), 135-152.

Over de auteurs

- Bieke De Fraine** is docent aan de KU Leuven en hoofd van het Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie (CO&E).
- Mieke Goos** schrijft een doctoraat over zittenblijven in het eerste leerjaar aan het Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie, KU Leuven.
- Georges Van Landeghem** werkt vooral rond monitoring in het onderwijs aan het Steunpunt Studie- en Scholloopbanen (SSL) en het Centrum voor Onderwijseffectiviteit en -Evaluatie, KU Leuven.
- Goedroen Juchtmans** is senior onderzoeker aan het HIVA, onderzoeksgroep Onderwijs en levenslang leren.
- Anneloes Vandenbroucke** is onderzoeksleider aan het HIVA, onderzoeksgroep Onderwijs en levenslang leren.

-
- 1 Zie het augustusnummer van Caleidoscoop in 2012 (jaargang 24-4) voor meer bijdragen uit deze studiedag.
 - 2 SiBO staat voor "Scholloopbanen in het Basisonderwijs" en is een grootschalige studie binnen het Steunpunt Studie- en Scholloopbanen (www.steunpuntloopbanen.be). In de SiBO-studie werd een cohort van meer dan 6000 leerlingen in ongeveer 200 scholen gevolgd doorheen hun scholloopbaan van de derde kleuterklas (2002-2003) tot het tweede jaar secundair onderwijs.
 - 3 Het zelfconcept bestaat uit beoordelingen die je hebt over jezelf als persoon in het algemeen, maar gaat ook over hoe je jezelf beoordeelt op specifieke domeinen, zoals het academische of het sociale domein. Het academisch zelfconcept omvat overtuigingen over hoe je zelf vindt dat je het doet op school vlak. Het sociaal zelfconcept betreft overtuigingen die je hebt over jouw sociale vaardigheden in interactie met anderen (bv. peers, ouders, en leerkrachten).